

„Amerika” anglo-protestáns kisajátítása

Nagyon fontos, hogy összevessük Amy Kaplan *Left Alone with America: The Absence of Empire in the Study of American Culture* című tanulmányát Jack Greene legújabb könyvével, melynek címe *The Intellectual Construction of America*.¹ Greene arra törekszik művében, hogy tisztázza azokat a gondolati konstrukciókat, amelyek segítségével 1492-től az Egyesült Államok megeremtéséig, azaz 1789-ig az európaiak azt igyekeztek elképzelni, mit is jelent Amerika. Az európai „Óvilágnál” jobb „Újvilágot” elképzelve, a kora újkori európai középosztályok egy olyan „Amerikát” teremtettek, amelyben megvalósíthatták a határtalan gazdasági erőforrásokkal és az egyén politikai szabadságjogaival kapcsolatos modern értékeiket. Greene azonban – úgy tűnik – nincs tudatában annak, hogy bár az „Újvilág” spanyol, portugál és francia vízióinak hangsúlyozásával kezdi történetét, az az észak-amerikai angol gyarmatok „Újvilág”-reményének európai látomásává válik. A jelek szerint nem veszi észre, hogy amikor a kétszáz évvel ezelőtti Egyesült Államokról ír, akkor *ennek* az amerikai nemzetnek a számára sajátítja ki az „amerikai” és „Újvilág” szavakat.

Az 1993-ban író Greene tehát nem sokban különbözik a Kaplan által ábrázolt, 1950-es évekbeli Perry Millertől. Kaplan tanulmányában szembeállítja Millert és William Appleman Williamset, akivel a negyvenes évek vége felé együtt jártam a Wisconsin Egyetemre. Miller akkoriban az „amerikai” eszmetörténet és az „amerikanisztika” éppen feltáruuló területeinek gigantikus alakja volt. Egyike azoknak, akik a harmincas években a Harvardon létrehozták az amerikai civilizációt tanulmányozó programot. Kaplan azért elemzi Miller *Errand into the Wilderness* című tanulmánykötetét, hogy felhívja a figyelmet Miller „Amerika” határaival kapcsolatos feltevéseire.² Azok a feltételezett határok az Egyesült Államokat Európától szigetelték el. Miller egyik fő célja annak bizonyítása volt, hogy az európaiak által Észak-Amerikába hozott „óvilági” kultúrák feloldódtak az „újvilági” környezetben. Miller számára tehát a harvardi Amerikai Civilizáció program azt a valóságot tükrözte, mely szerint két különálló civilizáció létezik, európai és „amerikai”. Millernek és harvardi kollégáinak azonban eszük ágában sem volt az „amerikai” ázsiai vagy afrikai civilizációkkal összehasonlítani. Metaforikus geográfiájukban pedig, ahol csupán Európa és „Amerika” voltak a tudományos értekezésre érdemes helyek, a számos nemzetből álló európai civilizációt olyan „amerikai” civilizációval állították szembe, amelyet egyetlen nemzet, az Amerikai Egyesült Államok alkotott. Ez szerintem azt jelentette, hogy Miller és kortársai szemében Észak- és Dél-Amerika többi nemzete ugyanúgy nem tekinthető méltónak a tudományos tárgyalásra, ahogyan Afrika és Ázsia kultúrái sem. Ázsia és Afrika minden népéhez hasonlóan, a többi amerikai

¹ Kaplan tanulmányát lásd in: *Cultures of United States: Imperialism*. Eds. Kaplan, Amy és E. Pease, Donald. Durham: Duke University Press, 1993.; Greene, Jack P.: *The Intellectual Construction of America*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1993.

² Miller, Perry: *Errand into the Wilderness*. Cambridge: Harvard University Press, 1956.

nemzet lakosai is a jelentőséggel bíró téren kívül éltek. Nem képezték részét az „Újvilágnak”.

Tanulmányában Kaplan nem közvetlenül azoknak a tér- és időfogalmaknak a történetével foglalkozik, amelyek „Amerika” Miller és Williams által nyújtott meghatározásait kialakították. Elsősorban arra akar rámutatni, hogy mivel Miller hite szerint „Amerika” elkülönült Európától, ezért számára lehetséges volt az imperializmust európai jelenségként elkülöníteni. Miller „Amerikája” azért volt ártatlan a birodalmi gondolatban, mert számára Európában a hatalom, „Amerikában” viszont a szabadság létezett. Kaplan azt állítja, hogy a legújabb időkig az amerikanisztika tudományának jó része Miller nemzedékének, az amerikanisztika Alapító Atyáinak a hagyományát folytatta. Mivel továbbra is Európától kulturálisan elkülönültnek képzelik el „Amerikát”, az Egyesült Államokban ma nagyon sok tudós figyelmen kívül hagyja azokat a módokat, amelyek segítségével a posztkolonialis kulturális elmélet felhasználható az Egyesült Államokban uralkodó kultúra imperializmusának megvilágítására. Kaplan azt remélte, hogy felkeltheti az amerikanista szakemberek érdeklődését e kultúraelmélet iránt, ha bemutatja, hogyan konstruálta meg Miller az „Amerika” kivételességét ünneplő narratívát. Miller ugyanis narratívájában elhallgatta, hogy az angol gyarmatokon létrehozták a rabszolgaság intézményét, és hogy az még 1789 után is központi szerepet játszott az új nemzet történetében. Kaplan bebizonyítja azt, hogy Miller narratívájában elhallgatta azt az évszázadokon át zajló folyamatot, melynek során az anglo-amerikaiak erőszakkal elűzték hazájukból az indiánokat, a benszüllött amerikaiakat. Bemutatja továbbá azt, hogy Miller narratívájában elhallgatta, hogy 1846-ban az anglo-amerikaiak erőszakkal foglalták el Mexikó északi felét.

Azért kezdtem írásomat Kaplan erőteljes és meggyőző tanulmányával, mert részletesen meg kívánom vizsgálni a Miller nemzedéke által vallott tér- és időparadigmák történetét. Meg akarom kérdőjelezni a harvardi Amerikai Civilizáció program neve által jelzett „két világ” metaforát. Ennek érdekében nyomon követem ezeket a tér- és időparadigmákat egészen azon sémákig, amelyeket Benedict Anderson a polgári nacionalizmusként azonosított *Imagined Communities* című könyvében.³ Anderson szerint az 1770-es évektől az 1830-as évekig a polgári elitek az Atlanti-óceán mindkét partján megszerkesztették a modern nemzet gondolatát. Úgy vélem, amikor Miller, F. O. Matthiessen, Howard Mumford Jones, Henry Nash Smith, R. W. B. Lewis és Leo Marx az Egyesült Államokat kivételes nemzetnek képzelték el, ezen állításuk esztétikai tekintélye [*A szerző az esztétikai tekintély (aesthetic authority) kifejezés használatával (a tudományossal szemben) a fenti szerzők által hirdetett Amerika-kép relatív, paradigmatiszta természetét hangsúlyozza. [A szerkesztő jegyzete.]*] azokon a tér- és időparadigmákon alapult, amelyek a tizenkilencedik század elejének elképzelt polgári nemzeteket alapozták meg. A Miller, Matthiessen, Jones, Smith, Lewis és Marx által használt tér- és időparadigmák azonosak voltak a múlt század közepének anglo-amerikai történészei, George Bancroft, John L. Motley, William H. Prescott és Francis Parkman által alkalmazottakkal. A polgári nacionalizmus ezen európai

³ Anderson, Benedict: *Imagined Communities*. London: Verso, 1983.

paradigmáinak leghíresebb szószólója azonban természetesen a porosz G. W. F. Hegel volt.⁴

Nemzedékünk legnagyobb részéhez hasonlóan William Appleman Williams és én a polgári nacionalizmus konvencióiba nyertünk beavatást. Az 1950-es évekbe mindketten olyan esztétikai tekintéllyel felvértezve léptünk be, amely arra biztatott bennünket, hogy a nemzeti tájképet ábrázoló képünkől távolítsuk el az indiánokat, a feketéket, a mexikóiakat és az anglo-amerikai nőket is. Mindketten olyan esztétikai tekintély képviselői voltunk, amely egy „európai Óvilág” és egy „amerikai Újvilág” képzetéből indult ki. 1955-ben egyikünk sem képzelte, hogy az Egyesült Államokban az anglo-amerikaiak erőszakot alkalmaztak volna vagy alkalmaznának „vörös,” „fekete” vagy „barna” emberekkel szemben. Az ötvenes évek végére azonban, mint nemzedékünkől még néhányan, mindketten kezdtük elveszíteni a polgári nacionalizmus ama bizonyos formájának az esztétikai tekintélyét, amelybe beavattak bennünket. Mindkettőnknek kétségei támadtak afelől, hogy a modern állam lenne a történelmi haladás célja. Amint a nemzet eszméjének szentsége megkopott, amikor már nem látszott időtlennek és megváltoztathatatlanak, amikor a határai elvesztették metafizikai erejüket, Williams drámai lépést tett, és a *The Contours of American History* című könyvében a kora újkori Európában kifejlődött imperialista terjeszkedés sémájában helyezte el az „amerikai” történelmet.⁵ Ez már nem Miller birodalmi hatalom bűnében ártatlan „amerikai” világa volt. Williams számára az észak-amerikai angol gyarmatok és az e gyarmatokból kifejlődött Egyesült Államok története a hatalom állandó gyakorlásának a története. Williams szemében az Egyesült Államok polgári kultúrája, az európai nemzetekéhez hasonlóan, jövőjét csak a birodalmi terjeszkedés formájában tudta elképzelni.

Amikor a *The Contours of American History* megjelent, én már belefogtam *Historians Against History* című könyvembe. Úgy láttam, az Egyesült Államok legnagyobb történészei George Bancrofttól Daniel Boorstinig amellet érvelnek, hogy az idő mint haladás abban a térben csúcsosodott ki, amelyet Amerikai Egyesült Államoknak nevezünk. Engem is ebben a hitben neveltek fel, de Williamshez hasonlóan belőlem is eretnek lett. A *Historians Against History* egy időben jelent meg Thomas Kuhn *The Structure of Scientific Revolutions* című kötetével, [*Magyarul: A tudományos forradalmak szerkezete. Budapest, 1984. [A szerkesztő jegyzete.]*] és élményemet drámai paradigmaváltásként éltem meg.⁶ Azonban ahogy erre tanulmányában Kaplan emlékeztet bennünket, nálam két nemzedékkel fiatalabb tudósok is vannak, akik még mindig hittel vallják az „amerikai” kivételettséget és az „amerikai” ártatlanságot. Mind a mai napig az *establishment* egyetlen politikai

⁴ Alviner, Shlamo: *Hegel's Theory of the Modern State*. Cambridge: Cambridge University Press, 1972.; Plant, Raymond: *Hegel*. Oxford: Basil Blackwell, 1983.; Wuthnow, Robert: *Communities of Discourse*. Cambridge: Harvard University Press, 1989.

⁵ Williams, William Appleman: *The Contours of American History*. Cleveland: World Publishing Company, 1961.

⁶ Noble, David W.: *Historians Against History*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1965 (A továbbiakban: Noble 1965).; Kuhn, Thomas: *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press, 1962.

beszédmódot szentesít: a kivételezettségnek és az ártatlanságnak a konszenzusos 1950-es évtizedben dívó diskurzusát. A hatvanas évek óta azonban egyre nő a konszenzus-paradigmát megkérdőjelező tudósok paradigmaticus közossége. Az alábbiakban azt fejtem ki, mi módon veti el ez a szembenálló közösség a polgári nacionalizmusra 1800-ban jellemző, és az 1950-es években még mindig hegemon szerepet betöltő tér- és időfogalmakat.

A kora újkori Európa polgári kultúrái számára a jelentőségteljes, jelentésteljes idő [*meaningful time*] a reneszánszsal és a reformációval kezdődött. Ebből a perspektívából nézve, korábban a legtöbb ember jelentés nélküli időben [*meaningless time*] élt, mert kultúráik képzeletük szüleményei voltak csupán. Ezek a műves [*artful*] és mesterséges [*artificial*] kultúrák képtelenek voltak az állandóságra. Mint pusztá stílus tünékenyek voltak. Feltűntek, majd eltűntek az időben. A jelentésteljes idő, a jelentés nélküli idővel szemben, elmozdulást jelentett az emberi konstrukció világtól, a lényegtelenről a lényegi, azaz az időtlen, a megváltoztathatatlan, a külső természet felé. A jelentésteljes idő tehát a mesterségestől a természetes felé való haladást jelentette.⁷

The Estrangement of the Past című könyvében Anthony Kemp emlékeztet arra, mekkora volt a kulturális válság Európában, amikor a reformáció és a reneszánsz férfiai kijelentették, hogy a 400 és 1400 közötti évezred a múlt használhatatlan része.⁸ A protestánsok számára az eredeti egyház igazsága már akkor elveszett, amikor a katolikus egyház a Biblia időtlen igazságai helyére a saját műves és mesterkelt hagyományait állította. A reneszánsz kori férfiak számára pedig a klasszikus világ racionalitását temették maguk alá az általuk immár „sötét középkornak” nevezett időszak irracionális hagyományai. Az emberiség előtt álló feladat tehát az volt, hogy elmeneküljön az értelmetlen kultúrák özöne elől, és felfedezze az időtlen teret, ahol az ember stabilitást élvezhet.

Európa és az észak- és dél-amerikai gyarmatok polgári elitjei számára a „sötét középkor” meghaladása eleinte az egyszer már létezett tökéletesség pillanatához való visszatérést jelentette. Az újkori nemzet képzeletbeli konstrukciója azonban lehetővé tette, hogy a polgári elitek az értelmetlen időből, az efemer kultúrák áramlásából való kilépést előrehaladásként fogják fel. A jelentőségteljes idő nem az ősegyházhoz vagy a klasszikus Rómához való visszatérést jelentette, hanem előrehaladást az alattvalók „Óvilágától” az állampolgárok „Újvilága” felé. A haladás a helyi közösségeket távoli uralkodókhoz kötő politikai kötelektől való elmozdulást jelentette. Az új politikában a nemzeti jellegű és homogén nép lett szuverén. Az értelmes, jelentésteljes történelem mint az értelmetlen történelem folyamatából való exodus a nemzetben csúcsozott ki. A polgári elitek két földrengető korszakhatárt különítettek el, és haladásként határozták meg a történelem szakaszainak sémáját. A 400 és 1400 közötti évezred már korábban használhatatlan múltnak minősült. Most az 1400-tól az „amerikai” és a francia forradalomig tartó időszakot is használhatatlan múltnak tekintették. Ezt az újabb időszakot azonban szükséges állomásnak tartották a nemzetállamban való végső kiteljesedés felé haladó történelem exodusában.

⁷ Wagner, Roy: *The Invention of Culture*. Chicago: The University of Chicago Press, 1981.

⁸ Kemp, Anthony: *The Estrangement of the Past*. New York: Oxford University Press, 1991.

Míg a korábbi szakasz szükséges előfeltétele volt az újnak, az „Óvilágból” az „Újvilágba” irányuló exodus résztvevőire az a feladat várt, hogy elfelejtsék az éppen meghaladott szakasz kulturális sémáit. A használhatatlan múlt emléke megnehezítette az egyén számára, hogy a nemzet „Újvilágának” polgárává váljék. A polgári elitek a reneszánsz és a reformáció óta a nem-igazat az emberi képzelet termékeként határozták meg. A hagyomány ennek kiemelkedő példája volt. A valóság azonban már előbb létezett a természet formájában: ezért azt nem *találhatták fel* az emberek; csak *felfedezni* lehetett. Ebből következően az új nemzetek kultúráját nem feltalálták, hanem felfedezték. A tizenharmadik századra a természet volt annak a valóságnak a fő forrása, amelyet a polgári elitek felfedezhettek. Most, hogy feltalálták a nemzetet, feltalálták a nemzeti tájképet is mint a nemzeti kultúra forrását. Az ember úgy fedezte fel állampolgárként saját kulturális identitását, hogy felkutatta nemzeti tájképét. A nemzet festészetét, zenéjét, építészetét, költészetét és prózairodalmát mind a nemzeti tájkép ihlette.⁹

Benedict Anderson amellett érvelt *Imagined Communities* című könyvében, hogy az újkori nemzetet olyan abszolút határokkal képzeltek el, amelyek szavatolták annak mind kulturális, mind pedig politikai függetlenségét. Az új ember, az állampolgár a nép tagjaként részese volt a kulturális és politikai szuverenitásnak. A nemzet művészete politikájával egyetemben a nép mélyeséges testvériségét fejezte ki. Ezt fejezte ki oly ékesszólóan F. O. Matthiessen *American Renaissance* című epikus hangvételű művében.¹⁰ Matthiessen és a nemzedékéhez tartozó számos irodalomkritikus, akik az 1930-as években nőttek fel, egyetértettek Ralph Waldo Emersonnal és még többekkel az ő 1830-as nemzedékéből abban, hogy „Amerika” végre eléri a kulturális függetlenséget, s megfogadták: nem élnek együtt tovább az európai múlt gátló emlékeivel. Ehelyett a nemzeti tájképhez fordulva keresték az ihletet különböző művészeti ágaikban.¹¹

Ezért robbant Anderson könyve megjelenésekor, 1983-ban dinamitként. Az „amerikai” kivételesség valamennyi ellentét metaforája – „Óvilág és Újvilág,” „hatalom és szabadság,” „alattvalók és állampolgárok,” „hierarchia és a nép” – az Atlanti-óceán két oldalán nemzeteket építő polgári elitek nemzeteken túli közös metaforái voltak. Azzal az ironikus ténnyel szembesültem, hogy az „amerikai” nacionalizmus metaforái, amelyeket annak idején egyetemistaként és fiatal kutatóként Miller, Matthiessen és Smith műveiben olvastam, valójában nemzeteken túli metaforák. A polgári nacionalizmus mint művészeti forma szükségszerűen elfojtotta annak az emléket, hogy a meghaladás [*supersession*] látomását sok helyen egyidejűleg

⁹ Boyarin, Jonathan, ed.: *Remapping Memory: The Politics of Timespace*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1994. Ez a kötet a fenti kérdéseket tárgyaló tanulmányokból összeállított meggyőző gyűjtemény.

¹⁰ Matthiessen, F. O.: *American Renaissance*. New York: Oxford University Press, 1941.

¹¹ Azt, hogy Emerson nemzedéke a természet felé való fordulással vélte elérni a kulturális függetlenséget, a következő művek tárgyalják: Spencer, Benjamin: *The Quest for Nationality*. Syracuse: Syracuse University Press, 1957.; Fussewell, Edwin: *Frontier: American Literature and the American West*. Princeton: Princeton University Press, 1965.; Elliot, Emory: *Revolutionary Writers*. New York: Oxford University Press, 1982.

átélik és kifejezik a polgári elitek az Atlanti-óceán térségében. Az egyes polgári művészhez hasonlóan, érveltek, az egyes polgári nemzetek is túlnőttek a közösségen.

A felvilágosodás és a romantika, a természet és a nemzet, a racionalitás és a nemzeti nép e polgári szintézisében az Emerson nemzedékéhez tartozó anglo-protestáns férfiak egyetértettek Hegellel abban, hogy csak egy adott nemzet vezetheti az exodust a civilizáció alacsonyabb fokáról egy magasabb fokra. Hegelhez hasonlóan azt vallották, hogy ez a példamutató nemzet protestáns lesz. Osztották Hegel nézetét arról, hogy a katolikusok nem hajlandók elhagyni meghaladott világukról őrzött emlékeiket. Abban is egyetértettek vele, hogy a protestantizmus és a germán népek között szoros kapcsolat jött létre. Egyedül a germán népek vetették el a katolikus múltat, és tettek hitet a protestáns jövő mellett. Hegel számára csupán a protestáns germán népek voltak képesek arra, hogy az „Óvilág” összetett és egymást átfedő politikai kötelékeiből átlépjenek a nemzetállam polgárainak egységes és racionális kötelékeibe. A protestánsok azért lehettek képesek erre, mert elvetették a katolicizmus közösségi életfelfogását. Protestánsnak lenni annyit jelentett, hogy az ember olyan autonóm egyéniség, aki képes a nemzetállam iránti totális hűségre.

Prescott, Motley, Parkman és Bancroft narratíváikat a meghaladás sémájára alapozták. Prescott (1796-1859) két fő történelmi műve a *The Conquest of Mexico* és a *The Conquest of Peru*. Ezekben e két bennszülött civilizációt a Kelet civilizációival azonosította. A Kelethez hasonlóan az aztékok és az inkák politikája is a despotizmus volt. Prescott szemében a katolikus spanyolok is despoták voltak, de az ő zsarnokságuk sémái kevésbé voltak visszataszítóak, mint az aztékoké vagy az inkáké: a történelmi haladás magasabb fokán helyezkedtek el. Az aztékok keleti despotizmusának gonoszságai „szolgáltatták meghódításukhoz a legjobb mentséget,” írta Prescott.¹²

Ezen anglo-protestáns történészek számára, csakúgy mint Hegel számára, a történelem mint haladás az időt mindig térhez kötötte. A haladás mint a szabadság története a despotikus keleti civilizációk terétől nyugatra irányuló mozgás volt. E történet szerint a zsarnokság és a szabadság közti hatalmas csata vette kezdetét Nyugat-Európában, amikor a német államok, Skandinávia, a Németalföld és Anglia germán népei a protestáns szabadságot választották a katolikus zsarnoksággal szemben. Motley (1814-1877) a protestantizmusnak a katolicizmus felett aratott egyik legnagyobb győzelmét ünnepelte *The Rise of the Dutch Republic* című könyvében. Ebben a perspektívában Dél- és Kelet-Európa nem lehetett része annak a szent térnek, a Nyugatnak, amelyben a szabadság története végső célját hivatott elérni. Ezen férfiak számára az angol gyarmatok által elfoglalt Észak-Amerika azonban természetesen a szent térhez tartozott. Ugyanakkor a Mexikótól Dél-Amerika déli csücskéig terjedő tér nem alkothatta a Nyugat részét, mivel szemükben Spanyolország és Portugália olyan profán teret jelképezett, amelyben a szabadság

¹² E történészek tárgyalásához lásd: Levin, David: *History as Romantic Art*. Stanford: Stanford University Press, 1959 (A továbbiakban: Levin). Powell, Philip Wayne: *Tree of Hate: Propaganda and Prejudices Affecting United States Relations with the Hispanic World* (New York: Basic Books, 1971) című könyvében Prescottot az Erzsébet-kori Angliában elkezdődött protestáns hagyományba helyezi.

képtelen célját betölteni. Miután a katolicizmus elnyomta az aztékok és az inkák keleti civilizációját, nem lehetett arra számítani, hogy a protestáns szabadság majd átveszi itt a katolikus zsarnokság helyét.¹³

Ez azonban nem állt az angol gyarmatoktól északra fekvő térre. Az a térség nyilvánvalóan arra hivatott, hogy otthont adjon a protestáns szabadságnak. Ez volt Parkman (1823-1893) *France and England in North America* című könyvének a témája. Prescott-tal ellentétben, aki az aztékok és inkák zsarnokságánál kedvezőbb színben festette le a spanyol despotizmust, Parkman a katolikus franciák észak-amerikai jelenlétének haladásellenes zsarnokságát azonosította az indiánokéval. Szerinte „hűbérurak, vazallusok és fekete csuhás papok szoros barátságban vegyültek a vad harcosokkal.” Mind a kanadai vidékről, mind pedig az Ohio és a Mississippói folyók völgyéből el kellett tüntetni az emberi történelem e két alacsonyabb rendű, a franciák és az indiánok által fémjelzett kultúráját. A Mexikó fölött elterülő egész Észak-Amerika lesz majd a Nyugat – az a tér, amelyben a történelem mint haladás kiteljesedik a protestáns szabadságban.¹⁴

Bancroft (1800-1891) egyetértett Hegellel abban, hogy a haladásként értelmezett történelem kibontakozásában bizonyos nemzetek döntő szerepet játszanak. Abban is egyezett a véleményük, hogy a haladás vezetőjének szerepében az egyik nemzetet felváltja a másik. Bancroft számára tehát Anglia már eljátszotta szerepét a zsarnokságból a szabadságba vezető exodusban. Anglia kiűzte a katolikus Franciaországot Észak-Amerikából. Bancroft történetében azonban nem Anglia és nem is Hegel Poroszországa volt hivatott elérni a szabadság legfelső fokát. Poroszországra várt az a fontos feladat, hogy kiűzze a katolicizmust Északkelet-Európából. Bancroft szerint azonban Anglia is, Poroszország is képtelen volt lemondani a szervezett hatalomgyakorlás azon intézményeiről, amelyeket a katolicizmus fölött aratott győzelmeik során voltak kénytelenek igénybe venni. Az angol és a porosz hatalom haszonélvezője az Amerikai Egyesült Államok volt. Ezek a protestáns nemzetállamok feláldozták azt a lehetőséget, hogy a hatalom „Óvilágából” teljesen átlépjének a szabadság „Újvilágába”.

Amikor Anglia vezetői látták, milyen szabadságot élveznek az angol telepesek az „Újvilág” terében, intézményesített hatalmukat arra próbálták felhasználni, hogy korlátozzák a telepesek szabadságát. A szellem történelmi haladása során ez elkerülhetetlen volt, és arra kényszerítette a telepeseket, hogy egy forradalommal létrehozzák a saját nemzetállamukat. Ez a nemzet hivatott aztán arra, hogy megteremtse a haladásként értelmezett történelem utolsó szakaszát, amikor is a szabadság teljes mértékben meghaladja a hatalmat. Az Egyesült Államok hivatott képviselni a szabadság és a hatalom tökéletes szétválasztását. A protestáns Anglia és

¹³ Lásd Motley értekezését in: Levin.; Robert Young *White Mythologies: Writing History and the West* (New York: Routledge, 1990) című művében a posztkoloniális kulturális elemzés kezdetét az Egyesült Államokban Edward Said *Orientalism* (London: Routledge, 1978) című művének megjelenésével hozza összefüggésbe. Said szerint az európai tudósok oly módon ábrázolták munkáikban Afrikát és Ázsiát, hogy azzal igazolták az európai imperializmust, mintegy szükségszerű paternalizmusként ábrázolva azt. Egyértelműen ugyanez a gondolatmenet jellemzi az európai és egyesült államokbeli anglo-protestáns tudósok „Latin”-Amerika-ábrázolását is.

¹⁴ Lásd Levin.

Poroszország, noha nemzeti vidékein belül a szabadság magas fokát testesítették meg, már „Óvilággá” lettek. Északnyugat-Európa nemzeteinek tere nem lehetett a szabadság végső otthona, mivel az keletről nyugatra vándorolt. Az ígéret földje, a Nyugat, ahol a szabadság majd végleges otthonra lel, az az észak-amerikai tér lesz, amelyet angol protestánsok leszármazottai népesítenek be – az a tér, amelyből majd az Egyesült Államok nemzeti tájképe formálódik ki.

Bancroft előtt azonban az a feladat tornyosult, hogy nemzetének olyan történetét írja meg, amelyben a nemzet a Konföderációs Kikkelyek tizenhárom független államából fejlődött ki – ezek az államok pedig a brit birodalomban élvezett, hosszan tartó önállóság nyomán jöttek létre. Bancroft szerint az eljövendő nemzet szelleme már a puritánok alapította Massachusettsben jelen volt. Érdekes párhuzan áll fenn itt Hegelnek azzal a hitével, hogy a sok kis német államocska hosszú történelmét felváltó német nemzetállamnak Poroszország volt az előképe mint a német nacionalizmus szellemének első otthona.

Bancroftnak azonban könnyebb volt elképzelnie azt a nemzeti tájképet, amelyben a helyi államocskák történelme már nem lesz jelen, mint Hegelnek. Az a nemzeti tájkép, amely térbeli otthont nyújt majd a nemzetnek, lélekben már jelen volt a gyarmati Massachusettsben. Hegel számára a német nemzeti tájkép és a német nemzeti nép, az a bizonyos „Újvilág” csak akkor jelenhetett meg, ha Bajorország, Szászország vagy Schleswig-Holstein már eltűntek a történelem süllyesztőjében. A porosz vízióknak át kellett vennie a lokális népek és lokális tájképek helyét. Bancroft ezzel szemben el tudott képzelni még egy újabb exodust keletről nyugat felé. A tizenhárom gyarmattól és az európai hatalommal összefonódott hosszú történelmüktől nyugatra, az Appalache-hegységen túl „Szűz Föld” terület el. Az Egyesült Államoknak mint nemzetnek az volt a különleges feladata, hogy megvalósítsa a demokráciát. Erre akkor került sor, amikor a Dél-Karolinából, Marylandból, New Jersey-ből vagy Connecticutból származó emberek átkeltek a hegyeken, és „amerikaiakká” lettek. Maguk mögött hagyták helyi történelmüket és lokális tájképüket. A hegyektől nyugatra már a nemzeti tájképből született néppé váltak. Ez a demokrácia völgye volt, mivel „itt, és egyedül itt volt egy nép kész arra, hogy a [demokratikus] politikai hatalom letéteményeseként és hordozójaként cselekedjék.”¹⁵

Bruce Greenfield írt arról az esztétikai tekintélyről, amellyel Lewis és Clark eltüntették beszámolóikból az őslakos amerikai népeket és a tájképből azok hosszú, lokális történelmét. Ugyanúgy, mint Myra Jehlen *American Incarnation* című könyvében, Greenfield sem hozza ezt az esztétikai tekintélyt összefüggésbe a Benedict Anderson által tárgyalt nacionalizmus transzatlantikus mintáival.¹⁶ Bancroft szemében azonban, Hegelhez hasonlóan, a népeknek és földrajzi területeknek csak akkor volt értelmük, jelentésük, ha nemzetállam részei voltak. Bancroftnak nem jelentett nehézséget figyelmen kívül hagyni az indiánokat. Számára az utóbbiak történelem és

¹⁵ Lásd Levin és Noble 1965.

¹⁶ Greenfield, Bruce: *The Problems of the Discoverer's Authority in Lewis and Clark's History*. In: *Macropolitics of Nineteenth Century Literature*. Eds. Arac, Jonathan és Ritvo, Harriet. Philadelphia University of Pennsylvania Press, 1991.; Jehlen, Myra: *American Incarnation*. Cambridge: Harvard University Press, 1986.

értelmes tér nélküli népek voltak. Az ő problémája az volt, hogyan haladja meg a gyarmati múltat. És ezért ott ünnepelte a nemzet-nép és a nemzeti tájkép megszületését, ahol nem kell emlékezni a gyarmati népekre. „Mindenütt merész, szívós és szorgalmas népesség özönlött nyugat felé az Allegheny kapuin át – örvendezett –, elfogadván a természet kezéből a lakatlan pusztaságra szóló tulajdoni okiratot.” A Poroszországban megjelenő német nép ideálja a porosz hadsereg segítségével fedettette el a bajorokkal és a hesseniekkel saját helyi történelmüket. Bancroft számára azonban a Massachusettsben elsőként megjelenő nemzet-nép az ártatlanság és nem a hatalom keretében jött létre, amikor az amerikaiak az utolsó Nyugaton felfedezték nemzeti tájképüket.¹⁷

Mondhatnánk, hogy Perry Miller 1950-es években kidolgozott narratívájának valamennyi aspektusa, amely tudatosan figyelmen kívül hagyta az anglo-protestánsok kontinentális imperializmusát, központi jelentőséggel bírt a Bancroft által az 1830-as években hirdetett „amerikai” ártatlanság narratívája szempontjából is. Ez a narratíva azonban válságba került az 1880-as évek és az első világháború között. A tizenkilencedik század végére cáfolhatatlannak tűnt Marx tétele, miszerint az ipari forradalom nemzetek fölötti jelenség. A polgári nacionalisták az Egyesült Államokban csakúgy, mint Angliában, Franciaországban vagy Németországban, attól féltek, hogy nemzeti tájképüket elsodorja egy nemzetközi városi-ipari tájkép. Kezdték attól tartani, hogy a történelem mégsem a nemzetállamban teljesedett ki, hanem e városi-ipari tájképen alapuló modern civilizáció a haladásként értelmezett történelem magasabb fokát képviseli.¹⁸

Ebben a kontextusban lett Frederick Jackson Turner az 1890-es és az 1920-as évek között az Egyesült Államok leghíresebb történésze. Turner hírneve egy szempillantás alatt született meg, amikor 1893-ban a chicagói Columbia Kiállításon felolvasta „A határvidék jelentősége az amerikai történelemben” [*The Significance of the Frontier in American History*] című dolgozatát. Egy tekintetben Turner határozottan elkülönítette pozícióját Bancrofttól. Ahhoz az első történész-nemzedékhez tartozott, amelynek tagjai történész mivoltukat a természettudományos módszerek alkalmazására alapozták. Ez a nemzedék felsőbbrendűnek tekintette magát Bancroftéknál, akiket nem objektív tudósként, hanem inkább szubjektív irodalmárként tartottak számon. Bancrofttól eltérően Turner a haladást nem Istennek a protestantizmus közege által érvényesülő akarataként határozta meg. Ugyancsak elvetette az angolszász faji felsőbbrendűséget is, amelyet Bancroft oly nyíltan ünnepelt.

Narratívája azonban átvette Bancroft azon tételét, hogy az amerikai polgárok a végső Nyugaton, az Appalache-hegységen túl születtek. Bancrofthoz hasonlóan Turner is a „Demokrácia e völgyével” azonosította az „amerikai” nemzetet. Ő is azt hitte, a gyarmati múlt partikularizmusa homogén népek adta át helyét. Amikor azt állította, hogy a haladásra képtelen európai kulturális hagyományok nem tudnak behatolni ebbe a Nyugatba, akkor Bancrofthoz hasonlóan ő sem sorolta az

¹⁷ Noble 1965.

¹⁸ Noble, David W.: *The End of American History*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1985 (A továbbiakban: Noble 1985); Breisach, Robert: *American Progressive History: An Experiment in Modernization*. Chicago: University of Chicago Press, 1993.

indiánokat, afroamerikaiakat és mexikóiakat az amerikai nép testvéri közösségébe – és Turner számára, csakúgy mint Bancroft számára, csak egyetlen, Európával szembeállítandó „amerikai” nemzet létezett.

Turner szerint azonban a történelmet mint az „amerikai” nemzet tökéletes szabadságában kulmináló haladás történetét meghaladta az Európában született városi-ipari jövő története. Az 1890-es népszámlálás volt a Nyugat halotti bizonyítványa – vallotta. Ezután a modern nemzetek megjelenésének progresszív történetét felváltotta az Európában született városi-ipari jövő nemzetek fölötti élményének fiatalos energiája. A Természetet Turner 1890-es évekbeli felfogása szerint nem merítették ki az időtlen nemzeti tájképek. Ekkor már hitt az evolúcióban, és amellett érvelt, hogy a természet dinamikus és egyetemes is egyben. E második narratívája szerint az evolúció dinamikus törvényei hozzák létre a nemzetek fölötti városi-ipari tájképet.

Karl Marxtól eltérően azonban Turner nem tudta a szabadságot a nemzetek fölötti városi-ipari tájkép törvényszerű áldásaként azonosítani. Számára a szabadság továbbra is az Appalache-hegységtől nyugatra elterülő nemzeti tájkép ajándéka volt. Noha hitte, hogy a városi-ipari tájképet a természet hozta létre, azt mégis a hatalommal azonosította. Ezt a tájképet, mivel Európából származott, hierarchikus szerveződés jellemezte. A korporációs kapitalizmusnak ebben az új világában néhány ember tulajdonában voltak a termelési eszközök. A hierarchikus hatalom, amely először Új-Angliában vetette meg a lábát, de feltartóztathatatlanul nyomult nyugatnak, a Csendes-óceán felé, átvette a nemzeti tájképpel összhangban élő, birtokos farmergazdálkodók szabadságának és egyenlőségének a helyét. Megsemmisítette azt a testvériséget, amelynek a modern nemzet polgárait kellett volna jellemeznie.¹⁹

Marxtól eltérően Turner nem tudta elképzelni, hogy az evolúció a korporatív kapitalizmusnál magasabb fokra emeli az emberi civilizációt. Turner ifjabb kollégája, Charles Beard viszont képes volt erre. Az egyetem elvégzése után azonnal Angliába utazott, ahol a fábiánus szocialistákkal együtt megjósolta: a politikai demokrácia kialakulásához szükséges környezetet az ipari tájkép teremti meg. A szabadságot, egyenlőséget és testvériséget nem volt hajlandó a nemzeti tájképpel azonosítani, hanem azt állította, hogy az 1879-es új „amerikai” nemzetet a kapitalisták hozták létre. Beard számára a kapitalisták azok, akik az önérdeket a közérdek elé helyezik. Olyan emberek, akiket megrontott a hatalom, amelyet a nekik dolgozók fölött gyakoroltak.

Mivel Turnerhez hasonlóan ő is elfogadta a tizenharmadik századi angol republikánus hagyomány kategóriáit, Beard is úgy látta, hogy a tulajdonnal nem rendelkező munkásokat leziülleszti a gyártulajdonosoktól való függés. Számára tehát az 1890. évi népszámlálás nem jelképezte az Egyesült Államok mint demokratikus nemzet végét. *[A népszámlálás adatai szerint az egykor összefüggő határvidék (frontier) a betelepülések miatt addigre már megszűnt létezni. Turner ezt a tényt az amerikai kivételesség végként értelmezte, mivel úgy vélte, hogy a frontier megszűntével a betelepülésre váró szabad földek is elfogytak, s ennek következtében Amerika nem lesz képes több, saját*

¹⁹ Noble 1985, Második fejezet.

földjét művelő bevándorló befogadására, így jövője hasonlatossá válik az iparosodó Európához. [A szerkesztő jegyzete.] Ilyen nemzet ugyanis felfogása szerint soha nem is létezett, mivel a nemzetet mindig azok a kapitalisták irányították, akik megteremtették. Beard azonban 1901-ben megjelent *The Industrial Revolution* című könyvében azt ígérte, hogy az evolúció áthozza az ipari társadalmat [*industrialism*] Angliából az Egyesült Államokba. Angliában az iparosodás már kikezdte a kapitalizmus hatalmát is, és megkezdődött a demokrácia megteremtése. Ugyanez várt az Egyesült Államokra is, ahogy az a világtörténelemnek a nemzetközi kapitalizmust jelentő állomásától a nemzetközi demokrácia állomása felé haladt. Marxtól eltérően azonban Beard ezt az átmenetet békésnek jósolta. Optimizmusa részben abból fakadt, hogy különbséget tett a racionális termelésre használt erényes magántulajdon és a kapitalizmus korrump, irracionális önérdéket szolgáló magántulajdona között. Az „amerikai” középosztály többsége Beard hite szerint az erényes magántulajdon mellett állt, és örömmel vesz majd részt a kapitalista elit rétegek és a profitot a termelés elé helyező, énközpontú világuk békés megdöntésében.²⁰

Beard próféciája, amelyben olyan befolyásos tudósok is hittek, mint John Dewey és Thorstein Veblen, az első világháború idején összeomlott. Ezért az 1920-30-as években Beard sok egyesült államokbeli kortársával összefogva megpróbált új életet lehelni Bancroft nacionalizmusának szerkezetébe. Feleségével, Mary Bearddel közösen a húszas évek vége és a negyvenes évek eleje között megírták a *The Rise of American Civilization* négy kötetét. Ebben egyértelműen elvetették az ipari forradalmat Angliából az egész világon elterjesztő, nemzetek fölötti történelem gondolatát. Nyíltan tagadták, hogy a természet azonos lenne az evolúció egyetemes törvényeivel. Ehelyett azt állították, hogy csak egyes nemzetek léteznek, amelyek mindegyike a saját nemzeti tájképének egyediségét fejezi ki.²¹

Bancroft narratíváját így burkoltan Beardék is elfogadták, méghozzá olyan népszerűvé vált formában, hogy művük első két kötetét a *Book-of-the-Month Club* [*Az amerikai könyvklubot Harry Schernar reklámszakember alapította 1926-ban. Tagjainak a rendszeres vásárlásért cserébe engedménnyel árúsít szépirodalmi és egyéb témájú köteteket.* [A szerkesztő jegyzete.] terjesztette. A Nyugat számukra az emberi haladás varázslatos végső célja volt. A végső Nyugat, az Egyesült Államok nemzeti tájképe az Appalache-hegységtől nyugatra pedig a demokrácia völgye. Felhasználták Bancroft esztétikai tekintélyét arra, hogy eltávolítsák az őslakos indiánokat erről a szűzföldről, és osztották Bancroft nézetét abban is, hogy a többi amerikai nemzet nem valódi nemzet, mivel népeik a progresszív történelmen kívül léteztek. Történelem nélkül és jelentéssel teljes tér nélkül a többi amerikai országot csupán látszatnemzetek alkotják. Beardék számára egyedül az Egyesült Államokban valósult meg a történelem végcélja, a testvérisült polgárok tökéletes szabadsága. Egyetértettek Bancrofttal abban is, hogy még Észak-Európa nemzetei sem részesei e szabadságnak és testvériségnek.

²⁰ Beard, Charles: *The Industrial Revolution*. London: Allen and Unwin, 1901.

²¹ Beard, Charles and Mary: *The Rise of American Civilization*, Első kötet: *The Agricultural Era*. New York: The MacMillan Company, 1927; Második kötet: *The Industrial Era*. New York: The MacMillan Company, 1930; Harmadik kötet: *America in Midpassage*. New York: The MacMillan Company, 1939; Negyedik kötet: *The American Spirit*. New York: The MacMillan Company, 1942.

Turnerhez hasonlóan azonban meg kellett erősíteniük, hogy az iparosodás Európából terjedt át az Egyesült Államokba. Turner két, egymásnak ellentmondó narratíváját azonban mégis megkerülték azzal, hogy szerintük ezt a városi-ipari tájképet magába olvasztotta az erősebb nemzeti tájkép. Az Egyesült Államok határain belül, és csakis e határokon belül, a városi-ipari tájkép magára öltötte a nemzeti tájkép jellemzőit. Csak az Egyesült Államokban történt meg az, hogy a városi-ipari tájkép egyben a szűzföld, az eredeti pásztorális tájkép szabadságát, egyenlőségét és testvériségét is megtestesítette. Beardék számára ez jelentette a hatalmat meghaladni képtelen nyugat-európaiktól olyannyira eltérő amerikai civilizációt. Amikor Beardék az 1930-as években azt követelték, hogy az „amerikai” civilizáció szigetelődjék el a háborúra készülődő Európától, akkor Bancroft-hoz hasonlóan az ő szemük előtt is ez az egész világtól metafizikailag világosan elkülönült „Amerika” lebegett. Miközben a szent nemzet határait védelmezték, a nemzetközi marxizmust, a nemzetközi katolicizmust és a nemzetközi judaizmust is bírálták. A nemzeti önrendelkezés ezen alternatíváinak egyike sem volt olyan veszélyes azonban, mint a nemzetközi kapitalizmus. Amikor a nemzet meghasonlott a polgárháború idején, a kapitalizmus megragadta az alkalmat, és átkelt az Atlanti-óceánon. Az önérdék és a nemzetközi piac mellett elkötelezett kapitalisták Beardék szerint idegen munkaerőt importáltak Dél- és Kelet-Európából. Mivel ezek katolikusok és zsidók voltak, Beardék gondolatmenete szerint nem válhattak az emberi haladás kulminációját megtestesítő amerikai nemzet részévé. Ezek az emberek nem rendelkeztek történelemmel, és semmi keresnivalójuk sem volt a nemzeti tájképet alkotó szent Nyugaton.

Beardék abban is követték Bancroftot, hogy hozzá hasonlóan nyíltan összekötötték az „amerikai” nacionalizmust és a protestantizmust. A *The Rise of American Civilization* című könyvükben ezért dicsérték az 1920-as évek törvényhozását, amely gátat szabott az európai katolikusok és zsidók bevándorlásának. Nyíltan elvetették azt a gondolatot, amelyben Turner nemzedéke az 1880-as években még hitt, jelesül, hogy a tudományos objektivitásra törekvő diszciplinában nem lehet helye a vallásnak.²²

Azok a férfiak, akik az 1930-as években a Harvardon elindították az Amerikai Civilizáció programot, Beardékkal együtt ugyanezt az esztétikai tekintélyt követték. Később aztán ők is ugyanúgy összetörték, mint Charles és Mary Beard, amikor az „amerikai” politikai és gazdasági elitek a második világháború segítségével forradalmat idéztek elő a nemzeti identitás narratívájában. Ezek a kapitalista elitek meg akarták semmisíteni polgári nacionalista őseik hagyományát, amely egyedül a nemzeti tájképet tekintette szent térnek. Az 1940-es évek forradalmairól azt vallották, hogy a nemzetek fölötti piac a jövő szent tere. A nemzet határait meg kell nyitni, hogy a nemzetgazdaság beáramolhasson a nemzetközi piacra. A nemzeti tájkép szentségének lerombolásával ezek a elitek kimondatlanul azt is tagadták, hogy ez a tájkép lenne az

²² Ahhoz, hogy Charles Beard 1900 és 1918 között mennyire elkötelezte magát az objektivitás és az egyetemes történelem mellett, lásd Noble, David W.: *The Progressive Mind*. Minneapolis: Burgess Publishing, 1981. 1919 után Beardék elvetették az objektivitást és az egyetemes történelmet; erre lásd Novick, Peter: *That Noble Dream: The Objectivity Question and the American Historical Profession*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.

a környezet, amelyből a nemzetet alkotó nép eredt. Mivel azonban demokratának nevezték magukat, igyekeztek szétválasztani a demokrácia gondolatát és a mély testvériség kötelékére épülő nép polgári nacionalista elképzelését. A demokráciát ezután csak a világinéretű piacon fogyasztóként fellépő egyén szabadságával hozták kapcsolatba. Már nem volt követelmény, hogy az építészet, a festészet, a zene vagy az irodalom szerves kapcsolatban álljon a nemzeti tájképpel. Ehelyett a művészeteknek a nemzetközi piac univerzálitását kellett kifejezniük.

F. O. Matthiessen és Perry Miller első harvardi tanítványainak – Henry Nash Smithnek, R. W. B. Lewisnak és Leo Marxnak – az 1940-es években abban az ijesztő élményben volt részük, hogy az Európától különálló „amerikai” civilizációról szóló narratívájuk valóságból hirtelen mítosszá változott. Mivel azonban elképzelni sem tudták, hogy az Egyesült Államoknak az egyetemes piacon betöltött szerepéről írjanak, ezért inkább elégiákat szereztek a korai tizenkilencedik századról, amikor a haladásként értelmezett történelem a jelek szerint a Nyugaton, az Egyesült Államok nemzeti tájképeként teljesedett ki. Smith *Virgin Land: The American West as Symbol and Myth*, Lewis *The American Adam*, Marx pedig *The Machine in the Garden* című művében úgy írt, mintha az idő egy pillanatra megállt volna az „amerikai” nemzet megjelenésekor.²³ Nem vették figyelembe, hogy az elitek a hatalom segítségével hozták létre a nemzetet, és Bancrofttal együtt fújták az „ártatlanság” nótáját, amely szerint a nemzeti identitás a nemzeti tájkép ajándéka volt. Beardékkel együtt azt is vallották az 1930-as években, hogy az Európából származó városi-ipari tájkép beleépült a nemzeti tájképbe. Abban is osztották Beardék véleményét, hogy a kapitalisták veszélyeztetik a nemzet szent határait. Beardékhoz hasonlóan azonban a harmincas éveket úgy határozták meg, mint olyan évtizedet, amelyben az amerikai nép megtisztította a nemzetet az amerikaiatlan [*unAmerican*] kapitalisták jelenlététől. 1945-ben aztán már képtelenek voltak olyan „amerikai” civilizációt látni, amelyben a városi-ipari tájkép a nemzeti tájkép szerves folytatása. Ekkor már Turnerhez hasonlóan nekik is két narratívájuk volt. Ők is úgy döntöttek mint Turner, azaz hogy tudósi energiájukat és odaadásukat egy olyan narratívának szentelik, amelyben elválasztják az „amerikai” nemzetet attól az időtől, amikor a haladás kulminált a „Nyugaton,” a nemzeti tájkép terében. Csakúgy, mint Turner, második narratívájukban azt siratták, hogy a nemzeti tájképet elsöpörte egy más rendszerű haladás. Ez az újabb és erősebb haladás a nemzetől a kapitalizmus nemzetközi tájképe felé vezetett. Turnerhez hasonlóan ezt a tájképet ők is a hatalommal azonosították.²⁴ Számukra a nemzetet az Európából származó városi-ipari tájkép visszataszította az időbe. Ezek a történések inkább képzeletben visszatértek az 1880-as és 1890-es évekbe a Frederick Jackson Turner és Charles Beard fémjelzte válsághoz, de nem

²³ Smith, Henry Nash: *Virgin Land: The American West as Symbol and Myth*. Cambridge: Harvard University Press, 1950.; Lewis, R. W. B.: *The American Adam*. Chicago: University of Chicago Press, 1954.; Marx, Leo: *The Machine in the Garden*. New York: Oxford University Press, 1964.

²⁴ Smith, Lewis és Marx osztották tanáruk, F. O. Matthiessen álláspontját, aki *American Renaissance* (New York: Oxford University Press, 1941) című művében azt vallotta, hogy az 1830-as években az „óvilági” hagyományokat meghaladták, és az „amerikai” tér vette át az európai idő helyét. A tért a szabadsággal, az időt pedig a hatalommal azonosították.

ismerték be, hogy a nemzeti tájkép helyét az 1940-es években átvette a nemzetközi kapitalista piac.²⁵

Miközben anglo-protestáns férfiakból álló politikai és gazdasági elitiek gyakorolták a hatalmat a nemzetközi piac „Óvilága” felett uralkodván, az anglo-protestáns férfiakból álló tudományos elitiek képtelenek voltak a nemzeten belül kulturális hegemoniájukat fenntartani. Már nem állíthatták, hogy ők az egyedüli, szent történelemmel és szent térrel rendelkező amerikaiak. Valaha, réges-régen még mondhatták, hogy a nőknek csakúgy, mint az indiánoknak, az afroamerikaiaknak, a mexikóiaknak, a katolikusoknak, a zsidóknak és az ázsiaiaknak Amerikában nincs jelentéstartó történelme és jelentéstartó tere. Ezeknek a férfi tudósoknak az emlékezete csak addig terjedt, hogy ősapáiknak 1830 körül volt ilyen történelme és ilyen tere. Úgy érezték, az a veszély fenyegeti őket, hogy a történelem túllép rajtuk, s történelem és tér nélküli néppé válnak.

Annak ellenére, hogy még ma is jelentős számban élnek tudósok az európai hatalomtól mentes „ártatlan Amerika” emlékével, az 1960-as évek óta az Egyesült Államok tudományos tájképében együtt élnek az anglo-protestáns nők, az indiánok, az afroamerikaiak, a mexikóiak, a katolikusok, a zsidók és az ázsiaiak az anglo-protestáns férfiakkal. Az esztétikai tekintélyben beállt ilyen drasztikus változás után egyre nehezebb erre a kulturálisan sokszínű tájképre tekintve figyelmen kívül hagyni, hogy 1789-től az 1940-es évekig a férfi anglo-protestánsok kisajátították a nemzeti tájkép tudományos bemutatásának a jogát. Ugyanez vonatkozik arra is, hogy eddig az Egyesült Államokat az egyetlen „amerikai” nemzetként mutatták be. Nem igaz, hogy egyedül a haladásként értelmezett történelem logikája hallgattatta el az amerikaiak többségét; inkább arról volt szó, hogy a történelem ilyen felfogása eszköz volt, amelynek segítségével az anglo-protestáns elitiek és követőik az intézményesített hatalmat gyakorolták.

Néhányan az én tudományos nemzedékem tagjai közül és még többen a következő nemzedékekből úgy látják, hogy a polgári nacionalizmusnak az a narratívája, amely szerint a történelem a hatalomtól a szabadság felé halad, már nem elég meggyőző. Amikor 1955-ben William Appleman Williams *The Tragedy of American Diplomacy* című könyvét írta, hősként tekintett vissza Charles Beardre. Jómagam is hősnak tekintettem őt. 1945-ben Arthur Schlesinger, Jr. *The Age of Jackson* című könyvét mintegy Beardék *The Rise of American Civilisation*-jéhez készült lábjegyzetként adta közre. Ugyanez volt a helyzet 1945-ben Richard Hofstadter

²⁵ Tünetről eltérően azonban Smith, Lewis és Marx elfogadta Beard 1920 utáni álláspontját, mely elvetette az evolúció egyetemes törvényeit. Amikor képtelenné váltak arra, hogy folyamatoságot lássanak a nemzeti hagyományban, nem láttak többé értelmes narratívát az „amerikai” nemzet jövőjében sem. Gene Wise *American Historical Explanations* (Homewood: The Dorsey Press, 1973) című könyvében a figyelmet a narratíva 1940-es években bekövetkezett válságára irányította. Újabban Thomas Schaub *American Fiction in the Cold War* (Madison: University of Wisconsin Press, 1991) című írásában amellől érvelt, hogy a narratíva e válsága mind a negyvenes évek irodalomkritikusai, mind pedig az ötvenes évek nagy regényírói körében kifejezésre jutott.

Social Darwinism in American Thought című könyvével is.²⁶ Beardékhoz és Bancroft-hoz hasonlóan mi is úgy határoztuk meg az imperializmust, hogy az a nemzet hatalmának a saját határain kívül való felhasználása. 1955-ben Williams még nem látta, hogy az Észak-Amerika atlanti partjain létrehozott telepek katonai hídfőállások voltak, amelyek állandóan terjeszkedtek, amíg az euroamerikaiak le nem győztek, és a földjeiktől meg nem fosztottak minden indián közösséget az Atlanti- és a Csendes-óceán között. 1955-ben ő azzal az implicit feltételezéssel dolgozott (és így voltam ezzel én is), hogy ezeknek a földeknek addig nincs jelentése, amíg az „Egyesült Államok” nevű nemzet részévé nem válnak. 1955-ben ő hallgatólágoosan elfogadta (és én is), hogy az „eltűnő indiánoknak” nincs valódi létezése a nemzet terében kulmináló történelem menetében. Az amerikai diplomácia tragédiája Williams szerint akkor következett be, amikor az „amerikaiak” engedtek a kísértésnek, és kontinentális ártatlanságukon túllépve nemzeti határaikon kívül is használták hatalmukat. Williams nemzedéke azonban olyan forradalmi pillanatban élt, amikor az volt a feladat, hogy átírjuk a történelmet, és bizonyítsuk, hogy az angol gyarmatok és az Egyesült Államok mindig is az Európából terjeszkedő nemzetközi piac részét képezték. Legtöbb kollégájától eltérően azonban Williams, amikor e narratíva követője lett, nem tudta azt a szabadság felé tartó progresszív koncepciójának a keretében értelmezni. Nem tudta elhinni, hogy a piac minden hatalmi viszony alól felszabadítja az egyént. Ezért aztán *The Contours of American History* című könyvében az angol gyarmatokat és az Egyesült Államokat a kora újkori Európában elkezdődött birodalmi terjeszkedés rendszerében helyezte el. Ebből a szemszögből nézve az Egyesült Államok nyilvánvaló rendeltetése [*manifest destiny*] annak a hatalmi mechanizmusnak a része volt, mely a népeket mindenütt a piacra való termelésre kényszerítette. A kiválasztottságukat veszített anglo-protestáns tudományos elitektől így meg lehetett tagadni a szabadság előőrsének a szerepét az Egyesült Államokon belül. Miután elvesztették kulturális hegemoniájukat, olyan kiváltságolt emberekké váltak, akik hatalmat gyakoroltak a hozzájuk képest feltételezetten „alacsonyabb rendűek” fölött. Williams az Egyesült Államokat meg akarta fosztani kiválasztottságától, meg akarta tagadni tőle a szabadság előőrsének nemzetközi szerepét. Kétségbe akarta vonni azt, hogy az Egyesült Államok felemeli a „hátrányos helyzetű” világ „alacsonyabb rendű” nemzeteit.²⁷

Oly korban élünk tehát, amikor már jócskán megkopott a polgári nacionalizmus és a marxizmus teleológiai narratíváinak meggyőző ereje. Ugyanakkor úgy tűnik, hogy a polgári szabadságnak az egyetemes piacon beteljesülő új teleológiai narratívája még nem rendelkezik a régi metanarratívák [*A metanarratívva kifejezést a szerző az „esztétikai tekintéllyel” bíró, legitimizáló erejű, ideológiai szerepet is betöltő nagy eszmerendszerek jelölésére használja.*] metafizikai erejével.

²⁶ Schlesinger, Jr., Arthur: *The Age of Jackson*. Boston: Little, Brown, 1945. Hofstadter, Richard: *Social Darwinism in American Thought*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1945.

²⁷ Williamshez lásd Noble 1985. Lásd még a Williamsről szóló tanulmánykötetet in: Gardner, Lloyd C., ed.: *Redefining the Past: Essays on Diplomatic History in Honor of William Appleman Williams*. Corvallis: Oregon State University Press, 1986.

Ezeknek a metanarratíváknak a megtörése támasztott kételyeket a „haladó” és „haladni képtelen” nemzetek, a „haladó” és „haladni képtelen” népek kategóriáival szemben.²⁸ Sokan ma már képtelenek vagyunk olyan népeket elképzelni, amelyeknek nincs történelmük, olyan emberiséget, amelyben nincs változatosság, és olyan emberi kultúrákat, amelyeknek nincs méltósága és joga ahhoz, hogy mentes legyen a külső erőszaktól. Ma már nagyon sokan tudjuk, hogy oda kell figyelniünk az olyan amerikaiak hangjára, akiket az „amerikai” civilizáció anglo-protestáns kisajátításának intézményesített tekintélye egykor nem volt hajlandó meghallani. E kisajátítás szétzúzása után egybegyűlünk, hogy ismét megszólaltassuk José Martí. Most, hogy lassan alábbhagy a hangzavar, egyre többen tudunk csatlakozni a *Nuestra América*t éneklő Martíhoz.

Fordította: Novák György

²⁸ A rasszizmusnak a modern civilizációban játszott lényeges szerepéről szóló egészen új tanulmány David Theo Goldberg könyve: *Race and Culture* (Cambridge: Blackwell, 1994). Segít megmagyarázni, miért olyan erős az anglo-amerikai rasszizmus az Egyesült Államokban. Andrew Janos, *Politics and Paradigms: Changing Theories of Change in Social Science* (Stanford: Stanford University Press, 1986) című könyvében azokat a nehézségeket tárgyalja, amelyekkel az „amerikai” társadalomtudósoknak közvetlenül a második világháború után az egyetemes történelem elméletének megteremtése során szembe kellett nézniük. Frederick Buell, *National Culture and the New Global System* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1994) című műve áttekintést ad a narratívákkal kapcsolatos jelenlegi zavarodottságról és arról, hogy nincs olyan, az egyetemes történelem menetére vonatkozó elmélet, amely tekintélyt tudna kivívni magának.